

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Власової Ганни Петрівни на дисертацію Довганич Вікторії Володимирівни на тему «Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

Однією з гарантій функціонування сучасного демократичного суспільства є вчасне виявлення правопорушників, які вчинили суспільно небезпечні діяння, і притягнення їх до відповідальності. Кримінальна відповідальність у вигляді конкретного виду покарання служить уроком не тільки для злочинця, а й прикладом для всіх інших членів соціуму. Проте, не завжди необхідно піддавати особу негативному державному осуду за вчинене, адже, за наявності певних обставин, доцільніше застосувати до неї звільнення від кримінальної відповідальності. Саме тому цей інститут відіграє важливе значення на шляху досягнення цілей кримінального закону.

Інститут звільнення від кримінальної відповідальності є досить традиційним для вітчизняної системи кримінальної юстиції. Окреме місце серед альтернативних некаральних заходів кримінально-правового характеру належить звільненню особи від застосування заходів кримінально-правового характеру у зв'язку із закінченням строків давності. В Україні дослідженню цього іншого заходу кримінально-правового характеру приділяється недостатньо уваги.

На практиці розуміння підстав і порядку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності є неоднаковим. Це породжує помилки, які відбиваються в кінцевому підсумку на долі осіб, що притягаються до кримінальної відповідальності та на суспільстві вцілому.

При здійсненні судом кримінального провадження для вирішення питання звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності мають місце неоднозначне тлумачення та, як наслідок, неоднакове застосування судами окремих норм чинного законодавства, зокрема щодо визначення строків давності при перериванні спливу цих строків, ухилення особи від слідства та суду, обчислення строків давності при вчиненні особою кількох злочинів, скоєння злочину кількома особами, у разі співучасті в злочині, а також у випадку внесення змін до санкції статті, якою передбачено кримінальну відповідальність.

Практичні аспекти звільнення особи від кримінальної відповідальності загалом і в частині застосування строків давності як підстави для прийняття такого рішення стали предметом низки дисертаційних досліджень за напрямками кримінального процесу (Н. Л. Боржецька, С. О. Заїка, О. О. Кисельов, В. М. Кобернюк, І. В. Леоненко, В. В. Литвинов, Р. І. Матюшенко, О. А. Марченко, В. О. Меркулова, А. В. Плотнікова, Г. В. Рось, К. В. Токаренко, А. В. Чугаєвська, Д. В. Шилова, В. А. Шкелебей та інші.

Саме тому, в умовах сьогодення, на думку опонента, **актуальність теми даного дослідження** не викликає сумнівів, адже воно зумовлене потребами не лише теоретичного осмислення важливої наукової проблеми, а й вимогами сучасної практики застосування чітких алгоритмів та процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертацію виконано відповідно до положень Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки

(Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), а також Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 12 листопада 2020 року (протокол № 20).

Методологічну основу дисертації становить сукупність *загальнонаукових методів*, зокрема: *діалектичний* та *формально-логічний* – для визначення особливостей процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності з огляду на особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану й функціональних змін у судовій та правоохоронній системі (розділи 1–3); *системний* – дав змогу систематизувати наукові підходи до проблем звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності в кримінальному провадженні (підрозділи 1.2, 1.3); *структурно-функціональний* – надав можливість схарактеризувати умови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності, а також специфіку застосування визначених законодавством строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності на окремих стадіях кримінального провадження (підрозділи 2.1, 3.1), а також *спеціальні* методи наукового пізнання: *історико-правовий* – для висвітлення генези звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності та процесуального порядку такого звільнення (підрозділ 1.1); *моделювання* – під час розроблення шляхів оптимізації процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (підрозділи 1.3, 2.2), формулювання висновків до розділів і загальних оцінок, а також пропозицій з удосконалення положень законодавства та практики застосування (розділи 1–3); *логіко-юридичний* – сприяв тлумаченню правових норм і категорій в аспекті предмета дослідження (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання)

– для з'ясування правових поглядів слідчих, прокурорів і суддів щодо різних питань у контексті предмета дослідження (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1, 3.2); *статистичний* – для узагальнення отриманих наукових результатів, вивчення правозастосовної практики (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані вивчення 120 кримінальних проваджень, розпочатих і закінчених упродовж 2015–2024 років, і 105 судових рішень, пов'язаних зі звільненням особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності в кримінальному провадженні; зведені дані анкетування 196 респондентів (97 слідчих, 47 прокурорів, 22 детективів, 30 суддів) з міст Дніпра, Житомира, Івано-Франківська, Києва, Львова, Одеси, Харкова, Хмельницького; систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності Державної судової адміністрації України, Офісу Генерального прокурора, МВС України, Національної поліції України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Міністерства юстиції України; рішення, звіти й узагальнення Верховного Суду, КСУ, ЄСПЛ. Під час узагальнення матеріалів практики й визначення ключових аспектів обраної тематики дослідження використано й особистий досвід роботи авторки в органах судової гілки влади.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Дисертація вирізняється певною **науковою новизною**, оскільки є одним із перших у вітчизняній правовій науці дослідженням проблем процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, у якому сформульовано пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення кримінального (матеріального і процесуального) законодавства й відповідної правозастосовної практики з

огляду на особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану. Зокрема:

вперше:

– у контексті розвитку наукових доктрин кримінального та кримінального процесуального права доведено, що процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності трансформувався в самостійний правовий інститут, спрямований на реалізацію засад кримінального судочинства в частині економії заходів кримінально-правової репресії та процесуального примусу щодо осіб, які з плином часу втрачають суспільну небезпечність, із застосуванням щодо кожного учасника провадження належної правової процедури;

– визначено, що встановлення підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності сторонами кримінального провадження полягає в збиранні, перевірці й оцінці фактичних даних та їх джерел, процесуальному оформленні (закріпленні) й наданні таким фактичним даним (їх джерелам) значення доказів у кримінальному провадженні, обґрунтуванні на їх підставі правової позиції для прийняття відповідних процесуальних рішень;

– виокремлено порядок закриття кримінального провадження під час досудового розслідування в разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення;

– доведено доцільність закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві додаткових повноважень слідчого судді щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності з метою посилення гарантій охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального судочинства;

удосконалено:

– визначення правової природи давності кримінального правопорушення, що ґрунтується на виокремленні законодавцем певних часових періодів, перебіг яких після вчиненого особою кримінального протиправного діяння (злочину або кримінального проступку) вважають достатньою підставою для звільнення її від кримінальної відповідальності (або від покарання), а за особливого режиму

кримінального провадження в умовах воєнного стану – розширення переліку підстав незастосування давності, а також передбачення особливих випадків можливого відтермінування її застосування;

– поняття строку давності, встановленого в ст. 49 КК України, як проміжку часу, що розпочинається з дня вчинення кримінального правопорушення, про який зазначено в обвинувальному акті та встановлено судом, і до дня набрання вироком законної сили, закінчення якого є підставою для звільнення особи, яку підозрюють/обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, від кримінальної відповідальності;

– теоретичні положення щодо розуміння: звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності як процесуального порядку, який остаточно формує виключно прокурор, у формі звернення до суду з відповідним клопотанням; нереабілітуючої підстави в кримінальному процесі з наданням особі, яку було звільнено за такими підставами кримінального процесуального статусу «звільненого від кримінальної відповідальності», з подальшим закріпленням структурних елементів такого статусу (прав, обов'язків тощо);

– наукове бачення виключення (незастосування) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності в кримінальному провадженні до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення повторно;

– зміст предмета доказування в разі звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності шляхом включення головних та додаткових фактів наявності підстав (матеріальних, процесуальних) і умов такого звільнення;

– розподіл процесуального контролю за додержанням законодавства в разі звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності на відомчий, міжвідомчий і судовий;

дістало подальший розвиток:

– періодизація становлення та розвитку інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з закінченням строків давності на теренах України, а також характеристика особливостей його застосування в умовах правового режиму воєнного стану;

– наукові положення щодо унормування обчислення строків давності для звільнення особи від кримінальної відповідальності, а саме: днем вчинення кримінального правопорушення є день його закінчення, який пов'язаний або із закінченням вчинення протиправного діяння (формальний склад), або з настанням суспільно небезпечних наслідків (матеріальний склад);

– розподіл підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності на матеріально-правові (строки давності притягнення до кримінальної відповідальності; відсутність обставин, що порушують їх перебіг) і процесуально-правові (повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення);

– додаткові (факультативні) умови звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності з огляду на імплементацію міжнародно-правових стандартів забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження та відповідної практики ЄСПЛ;

– розмежування природи та реалізації наглядових і контрольних повноважень прокурора на етапі звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Основні положення дисертації опубліковано в одинадцяти наукових працях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук і міжнародних наукометричних баз, вісім публікацій – у збірниках тез наукових доповідей на міжнародних наукових конференціях. Публікації повністю розкривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні. Все це дає підстави для висновку про належний рівень обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню достатню за кількістю та змістовним наповненням репрезентативність.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист, відповідають всім вимогам положення про здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни та відображають практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом чинного законодавства, прикладами з вітчизняної судової практики. Насамперед, дисертанткою вивчено та проаналізовано значний масив наукових джерел як загальнотеоретичного, так і спеціального характеру, нормативних документів, які стосуються тематики дослідження. Під час викладення матеріалу цієї праці використано об'єктивну критику і тактовно виважений науковий стиль полеміки, зрозумілу мову авторських висловлювань.

Аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження авторка досягла визначеної мети та надала відповіді на поставлені на початку дослідження завдання. *Метою* є комплексне опрацювання процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності з розробленням пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства й відповідної правозастосовної практики з огляду на особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Для досягнення наведеної мети було поставлено достатню кількість завдань (сім), які на підставі тексту дисертації та висновків до роботи було успішно вирішено та запропоновано шляхи вирішення теоретичних і практичних питань, пов'язаних з удосконаленням та врегулюванням питання розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи. Сформульовані

висновки та пропозиції достатньо аргументовані, оригінальні, відповідають вимогам сьогодення, не суперечать визнаним науковим постулатам та можуть бути застосовані на практиці.

Необхідно вказати на загалом правильне визначення авторкою роботи *об'єкта* та *предмета* даного дослідження, що дало змогу зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити наукову працю реальним внеском в науку кримінального процесу.

Достовірність одержаних наукових результатів обумовлена й тим, що сформульовані нові положення та власні висновки дисертантки не суперечать усталеним, апробованим науковим положенням, які визнані сучасною наукою.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності

В роботі представлено основні елементи: генезис звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні; стан наукової розробки проблем звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності; сутність та поняття звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні, умови і підстави, зміст предмета доказування, власне застосування строків давності та відомчий та судовий контроль за дотриманням законодавства при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Поставлені наукові завдання виконані на належному методологічному рівні, а дисертантка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– правозастосовній діяльності органів досудового розслідування – з метою розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, застосування в практичній діяльності органів досудового розслідування, а також під час проведення занять у системі службової підготовки й підвищення кваліфікації слідчих (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 5 квітня 2024 р.);

– освітньому процесі – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінального процесу, а також під час проведення різних видів занять за відповідною дисципліною в системі підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування (акт Національної академії внутрішніх справ від 05 травня 2024 р. № 61);

– науково-дослідній діяльності – визначені в дисертації вагомі ґрунтовні теоретичні розроблення можуть стати фундаментом подальших наукових розвідок щодо процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (акт Національної академії внутрішніх справ від 05 травня 2024 р. № 62).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Структура й обсяг дисертації. Визначені авторкою назви розділів і підрозділів загалом відповідають темі й поставленим задачам даного дослідження, відображають його логіку та послідовність здійсненого пошуку, спрямованість на досягнення поставленої мети, забезпечують його цілісність і завершеність. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– правозастосовній діяльності органів досудового розслідування – з метою розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, застосування в практичній діяльності органів досудового розслідування, а також під час проведення занять у системі службової підготовки й підвищення кваліфікації слідчих (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 5 квітня 2024 р.);

– освітньому процесі – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінального процесу, а також під час проведення різних видів занять за відповідною дисципліною в системі підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування (акт Національної академії внутрішніх справ від 05 травня 2024 р. № 61);

– науково-дослідній діяльності – визначені в дисертації вагомі ґрунтовні теоретичні розроблення можуть стати фундаментом подальших наукових розвідок щодо процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (акт Національної академії внутрішніх справ від 05 травня 2024 р. № 62).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Структура й обсяг дисертації. Визначені авторкою назви розділів і підрозділів загалом відповідають темі й поставленим задачам даного дослідження, відображають його логіку та послідовність здійсненого пошуку, спрямованість на досягнення поставленої мети, забезпечують його цілісність і завершеність. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку

використаних джерел (275 найменувань на 29 сторінках) і чотирьох додатків на 16 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 227 сторінок, із них основний текст дисертації – 168 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами (стор. 2-9).

У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено обґрунтування вибору теми дослідження, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на наукових заходах (стор. 15-24).

Розділ 1 «Теоретико-правові основи дослідження звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні» цілком логічно розпочинається із стану наукової розробки проблеми розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи. В результаті проведеного аналізу дисертанткою було встановлено, що досить низький рівень наукової розробки вказаної проблематики негативно вплинув у практичній діяльності на звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні. Авторкою зроблено висновок, що звільнення особи від кримінальної відповідальності – це багатоаспектне правове явище (правовий інститут, один із завершальних етапів кримінального провадження, процесуальне рішення), яке має забезпечувати фундаментальну засаду кримінального права та гарантію всього кримінального процесу, а саме, з тим щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому кримінально-правовому впливу та процесуальному примусу, і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Незважаючи на різні варіанти інтерпретації відповідного словосполучення, проглядається його головний сутнісний зміст – відмова застосовувати кримінальну відповідальність до особи, яка вже не становить суттєвої суспільної небезпечності, або вчинене діяння якої вже втратило таку небезпечність.

У підрозділі 1.2. «Стан наукової розробки проблем звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» Приділено увагу окремим періодам розвитку процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Аналіз історичних (правових) документів на кожному із цих етапів, засвідчив, що такий порядок знаходиться в прямій залежності від періодів становлення та розвитку, як інституту досудового розслідування та судового провадження в кримінальному процесі України, так і в цілому кримінального та процесуального права.

Встановлено, що стан наукової розробки проблем звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, представлено науковими та навчально-методичними працями, в яких висвітлено актуальні питання й комплексні теоретико-прикладні проблеми, пов'язані з галузевими і міжгалузевими аспектами відповідного напрямку дослідження, що виконувалися в різні часи вітчизняними науковцями та юристами-практиками.

В подальшому увагу приділено підрозділу 1.3. «Сутність та поняття звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні» де особливої уваги заслуговують положення щодо правил нормативного регулювання та особливостей обчислення строків давності в порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності. Звернено увагу на те, що в КК України не визначено, що вважається днем вчинення кримінального правопорушення, тобто, чи то день вчинення протиправних дії або бездіяльності, чи то день настання суспільно-небезпечних наслідків, що важливо в контексті виділення окремих видів складу кримінальних правопорушень залежно від конструкції їх об'єктивної сторони. У зв'язку із цим запропоновано доповнити ст. 49 КК України положенням, яким визначити, що днем вчинення кримінального правопорушення є день його закінчення, який буде пов'язаний або з закінченням

вчинення протиправного діяння (при формальному складі), або з настанням суспільно-небезпечних наслідків (при матеріальному складі).

Розділі 2 «Предмет доказування при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності». У підрозділі 2.1. «Умови і підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні» авторкою встановлено, що матеріально-правовими підставами звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності є: закінчення визначених ч. 1 ст. 49 та ст. 106 КК України строків давності притягнення до кримінальної відповідальності; відсутність обставин, що порушують їх перебіг (ч. 2-4 ст. 49 КК України), а основна процесуально-правова підстава звільнення особи від кримінальної відповідальності виникає з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. У свою чергу, умовами звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності є певна сукупність обставин, яка робить можливим реалізацію цього процесуального порядку та досягнення поставлених цілей (якщо з дня вчинення кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили сплинули строки давності й протягом цих строків особа не ухилялася від розслідування або суду та, не вчинила нового суспільно-небезпечного діяння; наявність згоди обвинуваченого на звільнення від кримінальної відповідальності; ознайомлення потерпілого з відповідним клопотанням та врахування з'ясування його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

У підрозділі 2.2 «Зміст предмета доказування при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» розглядаються питання щодо змісту предмета доказування при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності складає сукупність (система) обставин, що складають головний та другорядні факти, які підлягають доказуванню (встановленню). Обґрунтовано, що прокурор реалізуючи функцію обвинувачення має керуватися стандартами доказування,

під якими слід розуміти закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві та правових позиціях вищих судових інстанцій положення, що охоплюють кількісну та якісну складову доказування, виконання яких забезпечує рівень переконання, придатний для ухвалення необхідних процесуальних рішень. Визначено, що кримінальне процесуальне доказування наявності підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності – це практична, пізнавальна, правова й розумова діяльність, зокрема, прокурора як головного суб'єкта сторони обвинувачення, що полягає в отриманні доказів, перевірці, оцінці фактичних даних і їх джерел, процесуальному оформленні (закріпленні) й наданні цим фактичним даним та їх джерелам значення доказу у кримінальному провадженні; обґрунтуванні своєї правової позиції, та відповідних процесуальних рішень.

На завершення, у **розділі 3** «Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні» авторкою розкриваються питання застосування строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності на окремих стадіях кримінального провадження та відомчого та судового контролю за додержанням законодавства при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Дисертанткою аргументовано, що строк давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за раніше вчинене кримінальне правопорушення є досить тривалим і достатнім, щоб упевнитися у позитивних змінах особи звільненого, а з другого, – виваженим і ґрунтовним, щоб не застосовувати повторного заохочення до осіб, які не виправдали довіри держави і знову вчинили кримінальне правопорушення. Тому, оцінюючи це в розрізі вдосконалення процесуального порядку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, запропоновано доповнити ч. 1 ст. 49 абзацом 2 наступного змісту: «Положення частини першої цієї статті не поширюються на особу, яка після звільнення від кримінальної

відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності в кримінальному провадженні вчинила повторно кримінальне правопорушення».

Також в дисертаційній роботі зазначено, що при застосуванні строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності у судовій практиці виникають проблеми щодо потреби визнання винуватості особою як умови застосування досліджуваного виду звільнення. Із положень Глави 24 КПК України слідує, що як при виникненні підстав для звільнення від кримінальної відповідальності під час досудового розслідування, так і під час судового провадження уповноважені особи зобов'язані невідкладно розглядати та вирішувати такі клопотання, а тому говорити про обґрунтоване формування переконання суду про винуватість особи за цих умов недоцільно, оскільки відповідно до засад кримінального провадження, винуватість особи має бути доведено у процесі повноцінного доказування при безпосередньому дослідженні всіх доказів у судовому засіданні.

Акцентовано увагу на тому, що в кримінальному процесуальному законодавстві не визначений статус особи звільненої від кримінальної відповідальності, у тому числі й у зв'язку із закінченням строків давності. З одного боку, після звільнення припиняються будь-які кримінально-правові відносини між цією особою та державою (особа не зазнає кримінально-правових наслідків), а з іншого боку – ця особа визнала свою вину у вчиненні суспільно-небезпечного діяння та її винуватість доведено у встановленому законом порядку. Однак, вважати особу, яку було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності у кримінальному провадженні виправданою або засудженою не видається можливим, оскільки відповідно до ст. 43 КПК України: а) виправданий – це обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили; б) засуджений – це обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили. Отже, враховуючи погляди вчених, законодавчі пропозиції окремих науковців та доктринальні положення з цього питання, запропоновано надати особі, яку було звільнено від кримінальної відповідальності за нереабілітуючими підставами (у

випадках, передбачених ст. ст. 45–49 КК України) кримінального процесуального статусу «звільненого від кримінальної відповідальності», з послідуочим закріпленням структурних елементів такого статусу (прав, обов'язків тощо).

Висновки лаконічно і в достатньому обсязі відбивають основні результати та зроблені узагальнення даного дослідження як положення, що виносяться на захист. Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження (стор. 174-183).

Список використаних джерел складається з 275 посилання на реферовані джерела в вітчизняних і міжнародних виданнях, наукові огляди та керівництва.

Таким чином, дисертація Довганич Вікторії Володимирівни на тему «Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» відповідає існуючим вимогам до такого виду наукових робіт та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання та має практичне значення.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження «Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» рекомендуються для використання у діяльності органів досудового розслідування, судових органів, закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень за даним напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувачки

Зазначене дає вагомi підстави для позитивної оцінки праці. Водночас, є потреба зупинитись на деяких дискусійних положеннях, які потребують

врахування, уточнення, або ж можуть стати предметом дискусії під час обговорення дисертації:

1. Здобувачка визначає в цілому процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Із тексту дисертації не вбачається чи досліджувалося питання закінчення строків: якщо строки давності минули на досудовому розслідуванні, якщо строки давності минули в суді, якщо обвинувачений погоджується на закриття провадження, якщо обвинувачений не погоджується на закриття провадження, якщо строки давності спливали в апеляційному суді тощо.

2. У тексті дисертації проаналізовано фундаментальні наукові дослідження, підготовлені і захищені українськими та іноземними науковцями. Під час прилюдного захисту від дисертантки хотілося б почути досвід яких країн вивчався? І що саме може було б імплементувати до національного законодавства?

3. Характеризуючи наукову новизну, у рубриці «вперше» на стор.20 авторкою визначено, що *«...встановлення підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності сторонами кримінального провадження полягає в збиранні, перевірці й оцінці фактичних даних та їх джерел, процесуальному оформленні (закріпленні) й наданні таким фактичним даним (їх джерелам) значення доказів у кримінальному провадженні, обґрунтуванні на їх підставі правової позиції для прийняття відповідних процесуальних рішень...»*

Чи були проаналізовано дисертанткою правові позиції Верховного суду України?

4. У рубриці «вперше» дисертанткою та стор.21 *«...доведено доцільність закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві додаткових повноважень слідчого судді щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності з метою посилення гарантій охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального судочинства...»* В цілому, позитивно оцінюючи зроблену здобувачкою роботу, виникає закономірне питання: яким чином було впроваджено отримані результати?

Водночас висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити авторку до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота є Довганич Вікторії Володимирівни оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам

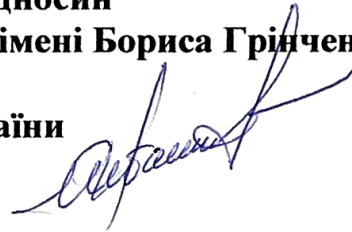
1. Дисертаційна робота Довганич Вікторії Володимирівни на тему «Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності», що подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.

2. Дисертація Русанівської Діни Дмитрівни на тему «Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. №283), наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації « (із змінами

від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Русанівська Діна Дмитрівна на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри публічного права
факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України**
«21» червня 2024 р.

Ганна ВЛАСОВА